

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

Sorumlu Yazar: Nevzat Topal / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Ortaçağ Tarihi ABD, Prof. nevzattopal@ohu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-4396-657X

Atf: TOPAL, N.(2020). Ali Ertuğrul'a Göre Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hâfidü'l-Halîk'ı, Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt4, Özel Sayı, 71-87.

ALİ ERTUĞRUL'A GÖRE NİĞDELİ KADI AHMED'İN EL-VELEDÜ'S-ŞEFİK VE'L-HÂFİDÜ'L-HALİK'I

Özet

Türkiye Selçuklu tarihini ortaya koyacak yerli kaynaklar oldukça azdır. Bu kaynakların sayısı birkaçı geçmemektedir. Bu kaynaklardan birincisi 680/1282 yılında İbn Bibi tarafından kaleme alınan “*El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*” isimli eserdir. Bir diğer eser ise 723/1323 yılında Aksarâyî tarafından kaleme alınan “*Müsameretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr*” isimli çalışmadır. Bunlara 765/1364 yılı civarında kaleme alınan “*Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anatoli*” isimli çalışma eklenebilir.

Türkiye Selçuklu tarihini ortaya koyacak bir diğer çalışma ise 733/1333 yılında Niğdeli Kadı Ahmed tarafından Niğde'de kaleme alınan “*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk*” isimli eserdir. Bu makalede Niğdeli Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk* isimli eserinin Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan hâlinin değerlendirilmesi ve tahlili yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Niğde, Niğdeli Kadı Ahmed, Türkiye Selçukluları, *el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk*.

ACCORDING TO ALI ERTUGRUL EL-VELEDU'S-SEFIK VE'L-HAFIDU'L-HALIK BY KADI AHMED OF NIGDE

Abstract

There are very few local resources to reveal the history of the Turkey Seljuks. These resources do not exceed a few in number. The first of these sources is the work named "El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye" written by İbn Bibi in 680/1282. Another work is the work named "Müsameretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr" written by Aksarâyî in 723/1323. The work named "Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anatoli" written around 765/1364 can be added to these.

Another work that will reveal the history of the Seljuks is the work named "el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk" written by Kadı Ahmed of Niğde in 733/1333 in Niğde.

In this article, Niğdeli Kadı Ahmed's *el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk* will be evaluated and analyzed by the Turkish Historical Society prepared by Ali Ertuğrul.

Key words: Niğde, Turkey Seljuks, historiography, Kadı Ahmed, Ali Ertuğrul

Giriş

Türkiye Selçuklu tarihini ortaya koyacak yerli kaynaklar oldukça azdır. Bu kaynakların birincisi 680/1282 yılı civarında İbn Bibi (Nasırüddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali el Ca'feri er-Rugedi) tarafından kaleme alınan “*El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*” isimli eserdir. İbn Bibi bu eseri İlhanlı Devlet adamı Alaaddin Atamelik Cüveynî'nin isteği üzerine Farsça kaleme almış ve eseri ona ithaf etmiştir. Bu eser Ayasofya Kütüphanesi'nde 2985 numarada kayıtlıdır.

Aksarâyî (Mahmud b. Muhammed el-Aksarâyî) tarafından 723/1323 yılında kaleme alınan “*Müsameretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr*” isimli eser Anadolu Selçukluları tarihinin ikinci önemli yerli kaynağıdır. Eser 723/1323 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın Anadolu Valisi Emir Timurtaş Noyan'a sunulmuştur.

Anadolu Selçuklu tarihini ortaya koyacak diğer bir yerli kaynak ise oldukça mahdut malumat içeren ve yazarı belli olmayan 765/1364 yılı civarında yazılan “*Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anatoli*” isimli eserdir.

Anadolu Selçuklu tarihini ortaya koyacak eserlerin sayı bakımından pek kâfi olmadığı görülmektedir. Yukarıda isimlerini verdiğimiz kaynakları destekleyen ve takviye eden bir diğer kaynak ise Niğdeli Kadı Ahmed tarafından 733/1333 yılında kaleme alınan “*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik*” isimli eserdir. Bu eser muhtasar bir İslâm tarihi hüviyetinde olup Köprülü'nün ifadesi ile “dinî ve içtimaî tarihe dair önemli bilgiler vermektedir. Eserin günümüze ulaşan tek yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hâfidü'l-Halik'ı

Bu eserden günümüze kadar istifade eden araştırmacılar bulunmaktadır. Ancak bu araştırmacıların hiçbiri çalışmalarında Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan ve tanıtımını yapmaya çalıştığımız “*Niğdeli Kadı Ahmed'in el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik'ı*” isimli kaynaktan kapsamlı değildir.

Ali Ertuğrul tarafından iki cilt halinde hazırlanan kitabın birinci cildi “*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik*” isimli eser ile Niğdeli Kadı Ahmet hakkında diğer kaynaklardan kullanılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yine bu ciltte *el-Veledü's-Şefik*'in İslâm tarihini ilgilendiren ikinci bölümü tercüme edilerek tahlil edilmiştir. İkinci ciltte ise eserin Farsça metni tashih edilmiştir. Yine bu ciltte Farsça metinde geçen yer, şahıs, kaynak isimleri ve kitap isimlerine ait fihrist yer almaktadır.

Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan kitabın birinci cildi giriş, iki ana bölüm, sonuç, kaynakça ve karma dizinden oluşmaktadır. Giriş bölümü (Ertuğrul, 2015: 1-55) üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklardan birincisinde Selçuklular Döneminde Anadolu'nun genel durumu ve Niğde şehri ele alınmıştır (Ertuğrul, 2015: 1-21). “Selçuklular Döneminde Anadolu'nun Umumî Vaziyeti ve Niğde” kısmında 1071 Malazgirt zaferinin Anadolu'nun fethine başlangıç oluşturduğu ifade edilmektedir. 1071 yılını takip eden kısa sürede 1075 yılında İznik başkent olmak üzere bir devletin kurulduğu belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 1). Anadolu Selçuklu Devletinin kuruluş aşamasındaki önemli gelişmeler ve Büyük Selçuklular ile mücadeleye kısaca temas edilen bu kısımda Haçlı seferleri ve Anadolu'ya etkilerinden; Köseadağ Savaşı öncesi ortaya çıkan Moğol tehlikesi ve Moğolların Harezmsahlar ile mücadelesinden; Köseadağ Savaşı ile Anadolu'nun Moğol tahakkümüne girdiğinden bahsedilmektedir. Bu hususlar anlatılırken Kadı Ahmed'in verdiği bilgiler ve dönemin diğer kaynaklarından

(vakayinamelerden) doğrudan istifade edilmiştir. Anadolu’da siyasi istikrarın bozulması ile birlikte kurulan yeni siyasi teşekküller (Beylikler) ve Anadolu Selçuklu Devleti’nin bunlarla mücadelesi ve devletin yıkılışına kadar geçen hadiseler üzerinde durulmuştur (Ertuğrul, 2015: 3-10).

Giriş bölümünün “Selçuklular Döneminde Anadolu’nun Umumî Vaziyeti ve Niğde” kısmında ayrıca Niğde şehri ve kuruluşuna dair çok kıymetli malumatlar yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 11-21). Niğdeli bir tarihçi olan Kadı Ahmed şehrin kuruluşunun İslam-Bizans savaşlarından sonra olduğunu ileri sürmektedir. Ali Ertuğrul bu hususu çok dikkatli bir şekilde tetkik ederek şehrin kuruluşuna dair önemli olan bu hususu ortaya koyar (Ertuğrul, 2015: 11). Kitapta gerek Kadı Ahmed’in gerekse dönemin diğer kaynakları ve seyyahların verdiği bilgilerin çok titizlikle incelenmesi sonucu Niğde şehrinin Bizans döneminde Tyana (Kemerhisar) ismi ile anılan şehrin yerine geçtiği ve Tyana’nın hor ve hakir kaldığı belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 11).

Kadı Ahmed’in verdiği bilgileri ve diğer kaynakları tetkik eden Ali Ertuğrul, Niğde şehrinin 1082 yılı içerisinde Türk hâkimiyetine girdiğini ileri sürmektedir. Şehrin ve çevresinin fethi takiben Danişmendli hâkimiyetine girdiği ve bu hâkimiyet süresinin ne kadar devam ettiği hususunun dönemin kaynaklarının yetersiz olmasından dolayı aydınlatılmadığını söylemektedir (Ertuğrul, 2015: 12).

Dönemin kaynaklarında Niğde ismine ilk defa II. Kılıç Arslan’ın ülkeyi on bir oğlu arasında taksim etmesi sırasında tesadüf edildiğine dikkat çekilmektedir. Yine Niğde’nin bu taksimatta Melik Arslanşah’a Kadı Ahmed’in ifadesi ile Alâeddin Tuğrul Arslan’a verildiği belirtilmektedir. Ayrıca Kadı Ahmed’in Niğde şehrine “Dârü’l-Pehlivâniye” ve “Rum memleketleri ile cihâdın medârı” olarak tarif ettiğine dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 12).

Bu kısımda ayrıca Niğde şehrinin uç olması münasebetiyle yer yer tahribata uğradığı ve II. Kılıç Arslan devrinde (1155-1192) köklü bir şekilde imar edildiği belirtilmektedir. Ayrıca Niğde şehrinin burçlarının ilk kısmının Rükneddin II. Süleymanşah zamanında (1199-1202) Kadı Mahfûz Niksârî adında bir mimar tarafından tamamlandığı hususu belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 12-13).

Niğde şehrinin çevresinde cereyan eden siyasi olaylar anlatılarak şehrin yönetimi ve idaresi, imar ve inşa faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir. Moğol tahakkümüne karşı Niğde şehri merkez olmak üzere ortaya çıkan Hatiroğlu isyanı ve sonrasındaki gelişmeler anlatılmaktadır (Ertuğrul, 2015: 14-16). Bu kısımda Kadı Ahmed’in eserinin tamamladığı döneme kadar Niğde çevresindeki siyasi, idari, ekonomik ve vakıf kurumları gibi hususlara dikkat çekilmektedir. Ali Ertuğrul bu kısmı gerek Kadı Ahmed ve gerekse dönemin diğer kaynaklarını (vakayiname, seyyahlar ve coğrafi eserler vb.) kullanarak başarılı bir şekilde aydınlatmaktadır. Özellikle Kadı Ahmed tarafından şehirle ilgili verilen bilgilerin büyük bir kısmına ilk defa bu kitapta dikkat çekilmektedir.

Giriş bölümünün diğer bir başlığı ise “İlk Örneklerinden İtibaren Farsça Tarih Yazımı ve Anadolu’daki Durum” ismini taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 21-38). Burada geniş İslam coğrafyasında yazılan Farsça tarih eserleri ve çalışmalar hakkında kapsamlı bir bilgi verilmektedir (Ertuğrul, 2015: 21-32). Bu eserler oldukça kapsamlı olduğu için isimlerinden tek tek bahsetmek mümkün olmamaktadır. Bu kısımda ayrıca Farsça Tarih yazımının Anadolu’daki durumundan bahsedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 32-38).

Anadolu’da Farsça tarih yazım geleneğinin ilk örneğinin Kadı Burhaneddin Ebû Nasr b. Mes’ûd Anevî (ö. 608/1211 civarı) tarafından yazılan *Enisül’l-Kulûb* isimli eser olduğu belirtilmekte ve eser hakkında kapsamlı malumat verilmektedir (Ertuğrul, 2015: 33). İkinci eser olarak İbn Bibi’nin “*El-Evâmirü’l-Alâ’iyye Fi’l-Umûri’l-Alâ’iyye*” isimli eseri olduğu belirtilmektedir. Bu kısımda üzerinde durulan bir diğer eser ise Kadı Ahmed’in de eserinde istifade ettiğini açıkça belirttiği Aksarâyî (Mahmud b. Muhammed el-Aksarâyî) tarafından kaleme alınan “*Müsameretü’l-Ahbâr ve Müsâyeretü’l-Ahyâr*” isimli eserden bahsedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 34-36). Anadolu’da yazılan dönemle ilgili bir diğer eser ise yazarı belli olmayan “*Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anatoli*” isimli eser tanıtılmaktadır. Bu kısımda tanıtılan bir diğer kaynak ise Ünsi tarafından kaleme alınan *Şehnâme-i Selçuk* isimli eserdir (Ertuğrul, 2015: 36-37). Ayrıca bu kısımda doğrudan tarihi kaynak olmamakla beraber Farsça yazılan diğer eserlerin isimlerinden de bahsedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 37).

Giriş bölümünün diğer bir başlığı ise “*el-Veledü’ş-Şefik ve’l-Hâfidü’l-Halîk’a Değinen Bazı Çalışmalar*” ismini taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 38-55). Bu kısımda kendi içinde iki kısma ayrılmaktadır. Birinci kısım “*Anadolu Selçuklu Tarihi Kaynaklarının Tanıtımında el-Veledü’ş-Şefik ve’l-Hâfidü’l-Halîk*” başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 38-46). Bu kısımda tarihi kaynak olarak *el-Veledü’ş-Şefik*’in önemine ilk dikkat çeken kişinin Fuad Köprülü olduğu belirtilmektedir. Fuad Köprülü’nün 1939 yılında ilk baskısını Fransızca yaptığı “*Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*” isimli eserinde *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahisle bu eserde Anadolu’nun içtimâî ve dinî tarihine dair çok kıymetli bilgiler içerdiği hususuna değinilmektedir (Ertuğrul, 2015: 38-39).

Fuad Köprülü’nün 1943 yılında kaleme aldığı “*Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları*” başlıklı makalesinde *el-Veledü’ş-Şefik*’e dikkat çekerek öneminin vurgulandığı belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 39).

Köprülü dışında *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahseden diğer araştırmacının da Mükrimin Halil Yinanç olduğu belirtilmektedir. 1944 senesinde kaleme alınan “*Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*” isimli eserinde hem *el-Veledü’ş-Şefik*’ten hem de Kadı Ahmed’in kayıp olan *Selçuknamesi*’nden bahsettiği ifade edilmektedir (Ertuğrul, 2015: 39). Osman Turan tarafından 1944 yılında yayına hazırlanan *Müsameretü’l-Ahbar* isimli eserin önsözünde *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahsettiği ve bir takım örnekler verdiği belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 39). Kitapta *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahseden diğer araştırmacılar ve eserlerinden de bahsedilmektedir. Bu araştırmacılar arasında 1952 yılında Feridun Nafiz Uzluk, 1968’de Claude Cahen, 1941 V. Gordlevski, 1945 Ahmed Ateş, 1961’de Tamara Talbot Rice ve 1950’de Zeki Velidi Togan’ın yaptıkları çalışmalarda *el-Veledü’ş-Şefik*’ten istifade ettikleri dile getirilmekte; ancak bu çalışmaların hiç birinin *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kapsamlı bir şekilde istifade etmedikleri dile getirilmektedir (Ertuğrul, 2015: 40).

Bu çalışmalar içerisinde Mehmet Altay Köymen tarafından 1987 yılında tamamlanan “*Türkiye Selçuklu Tarihine Dair Yeni Bir Kaynak: el-Veledü’ş-Şefik*” isimli makalenin eser hakkında kapsamlı bilgi içeren ilk çalışma olduğuna dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 40).

1987 yılından sonraki yerli ve yabancı çalışmalarda da *el-Veledü’ş-Şefik*’ten istifade eden araştırmacılar oldu ise de bu çalışmaların *el-Veledü’ş-Şefik*’in bütününi

ortaya koymaktan uzak ve sınırlı çalışmalar olduğu belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 40-46).

İkinci kısım ise “*Anadolu Selçuklu Tarih Yazımında el-Veledü’ş-Şefik ve’l-Hâfidü’l-Halik*” başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 47-55). Bu kısımda muhtasar bir İslâm tarihi hüviyetinde olan *el-Veledü’ş-Şefik*’i kaynak olarak kullanan Osmanlı Dönemine ait bir kaynak bulunmadığı hususu tespit edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 47-48).

El-Veledü’ş-Şefik’ten Modern anlamda ilk atıf yapan kişinin Halil Edhem’in olduğu belirtilmiştir. Halil Eldem’in, Stanley Lane Poole’un İslam Devletlerine dair telif ettiği eseri bazı ilavelerde bulunarak tadil edip *Düvel-i İslamiye* adı ile tercüme ettiği eserinin *Selçukiler* bahsinde düşmüş olduğu dipnotlarda bir takım açıklamalarda bulunulduğuna dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 49).

Halil Edhem’in 1936 yılında kaleme alınan *Niğde Kılavuzu* adlı diğer bir kitabında *el-Veledü’ş-Şefik*’ten dipnotlar verdiği, bu dipnotlarda Niğde’de Hüdavent Hatun Türbesinde yer alan sandukada yatan kişinin kim olduğuna dair hususun bu münasebetle ortaya çıktığına dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 49). Burada *el-Veledü’ş-Şefik*’ten istifade eden diğer bir araştırmacının ise M. Halil Yinanç’ın olduğu belirtilmektedir. M. Halil Yinanç 1928 yılında Arapça harflerle neşrettiği *Düstûrname-i Enverî* isimli esere yazdığı değerlendirmeleri içeren giriş kısmında bilgiler vermektedir (Ertuğrul, 2015: 49).

Osman Turan’ın *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kaynak olarak istifade eden araştırmacılardan birisinin de olduğuna dikkat çekilmektedir. Osman Turan’ın özellikle *Selçuklular Zamanında Türkiye ve Fustatü’l-Adale fi Kavâ’idi’s-Saltana* simli çalışmalarında hacimli bir şekilde atıflarda bulunduğu belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 52).

Abdülbaki Gölpınarlı’nın da *el-Veledü’ş-Şefik*’ten istifade eden araştırmacılar arasında yer aldığı belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 53). Ancak *el-Veledü’ş-Şefik* hakkında yapılan çalışmalarda en kapsamlı şekilde bahseden ve atıfta bulunan araştırmacının Mehmet Altay Köymen olduğu ortaya konulmuştur (Ertuğrul, 2015: 53).

Ali Ertuğrul bu kısımda *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kaynak olarak istifade eden araştırmacıların verdikleri bilgileri ve atıfları çok titiz bir şekilde inceleyerek değerlendirmektedir. Bu çalışmalarda tespit ettiği eksiklikleri ilmî bir bakış açısı ile değerlendirmektedir (Ertuğrul, 2015: 47-53).

El-Veledü’ş-Şefik’e atıfta bulunan diğer araştırmacılar arasında Mikail Bayram, Tuncer Baykara, Ahmet Yaşar Ocak, Muharrem Kesik, Mehmer Ersan ve Yusuf Ayönü’nün bulunduğu ifade edilir (Ertuğrul, 2015: 54-56). Ayrıca 2004 yılında Peacock tarafından neşredilen *Ahmad of Nigde’s al-Walad al-Shafiq the Seljuk Past* makalenin de gerek Kadı Ahmed ve gerekse *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahseden önemli bir çalışma olduğuna dikkat çekilir (Ertuğrul, 2015: 50-51). Bu çalışmanın M. A. Köymen’in makalesinden sonra bu husustaki ikinci önemli çalışma olduğuna dikkat çekilmektedir.

Ali Ertuğrul bu kısımda *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kaynak olarak atıfta bulunan araştırmacıları ve eserlerini titiz bir şekilde tek tek inceleyerek tahlil etmiştir. Araştırmacıların çalışmalarında hangi oranda ve kaç atıf yaptıkları gibi çok ayrıntılı istatistikî bir değerlendirme yapmıştır. Kitabının bu bölümünde gerek *el-Veledü’ş-Şefik*’in kaynak olarak kullanılması ve gerekse *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kaynak olarak istifade edilen çalışmalar titizlikle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Yaptıkları tahliller

ve değerlendirmeler oldukça zgn olup akademik kriterlere uygundur. Bu bilgilerden sonra giriş kısmı sona ermiştir.

Kitabın birinci bölümü “Niğdeli Kadı Ahmed ve *el-Veledü’ř-Şefik ve ’l-Hâfidü’l-Halik*” ismini taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 57-266). Bu bölüm iki ana kısımda oluşmaktadır. Birinci kısım Niğdeli Kadı Ahmed hakkında bilgileri ihtiva etmektedir (Ertuğrul, 2015: 57-104). İkinci kısımda ise kadı Ahmed’in eseri olan *el-Veledü’ř-Şefik ve ’l-Hâfidü’l-Halik* değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 104-266).

Birinci bölümün ilk kısmında Kadı Ahmed’in ailesi, hayatı, hanımı ve çocukları anlatılmaktadır. *El-Veledü’ř-Şefik*’te Kadı Ahmed’in kendisi ve ailesine ait verdiği bilgiler titizlikle incelenerek bu kısım oluşturulmuştur. Ayrıca dönemin diğer kaynaklarında Kadı Ahmed ve ailesi hakkında geçen diğer kayıtlarda değerlendirilmiştir. Kadı Ahmed’in ailesinin kökeninin in sınırında yer alan Hoten şehrinde bulunan Türkmenlerden olduğu belirtilir. Bu Türkmenlerin 13. yüzyılın ilk yarısında Anadolu’ya göç etmiş olabilecekleri ifade edilir. Kadı Ahmed’in dedesinin Kadı Cemaleddin Hoteni olduğu ve Anadolu Selçukluları döneminde Konya kadılığı gibi önemli vazifelerde bulunduğuna temas edilerek Kadı Cemaleddin Hoteni’nin 1249 senesi hadiselerinde şehit düştüğü belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 59-61).

Ali Ertuğrul Selçuklu Dönemi Niğde Subaşısı Zeyneddin Beşare’nin de Kadı Ahmed’in büyük dedesi olduğunu tespit etmiştir. Türkistan’ın Hoten şehrinden gelen Kadı Ahmed’in ailesi kısa sürede Anadolu Selçuklu Devleti’nde önemli vazifelere getirildiğine temas edilmektedir. Ayrıca Kadı Ahmed ve ailesinin üstlendiği görevlerden bahsedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 61-62). Kadı Ahmed’in amcası Bedreddin İbrahim’in Ermenek hâkimi olduğu ve Hatiroğlu isyanında ve Cimri isyanında etkili rol oynadığına kaydedilmektedir. Kadı Ahmed’in babası Zeyneddin Nşi’nin 44 yaşlarında (1298) zehirlenerek öldürüldüğü ve babasının ölümünde Kadı Ahmed’in 13 yaşları civarında olduğu *el-Veledü’ř-Şefik*’te Kadı Ahmed ve ailesi hakkında verdiği bilgiler sayesinde ortaya çıkarılabilmektedir (Ertuğrul, 2015: 64-65).

Kadı Ahmed’in 14 yaşlarında (1299) senesinde eğitim görmek amacıyla Niğde nahiyelerinden Malâkopi’ye (Nevşehir’e bağlı Derinkuyu ilçesi) gittiği ve burada Mevlâna Kemlddin Nekd’den ders aldığı ve ertesini yıl babasının mezarını ziyaret için Niğde’ye geldiği tespit edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 65). *El-Veledü’ř-Şefik*’ten atıf yapılan bu bilgiler idari ve sosyal bakımdan büyük önem arz etmektedir. Öncelikle Malâkopi’nin Niğde’ye bağlı bir idari birim olduğu bilgisi başka kaynaklar tarafından temas edilmeyen bir bilgidir. Başka bir husus ise Kadı Ahmed’in eğitim gördüğü yıllarda Niğde’nin eğitim kurumları bakımından yetersiz olduğu izlenimini vermesidir. Bu husus Niğde’de eğitim kurumlarına önem verilmemesinden mi; yoksa Kadı Ahmed’in doğumunda bir müddet önce Niğde çevresinde ortaya çıkan Hatiroğlu isyanı sonrası şehrin büyük ölçüde tahribata uğramasında mı hususu araştırılmaya değerlidir. Bu kısımda ayrıca *el-Veledü’ř-Şefik*’te yer alan bilgilere göre 1298 tarihinden 1333 yılına kadar Niğde şehrinde defalarca ekirge afeti ve kıtlık hadiselerinin vuku bulunduğuna işaret edilmektedir (Ertuğrul, 2015: 65).

Ali Ertuğrul, *el-Veledü’ř-Şefik*’te yer alan bilgileri işığında Kadı Ahmed’in 1286 senesinde Niğde’de doğduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, Kadı Ahmed’in daha 13 yaşında olduğu sırada babası Zeyneddin Nşi’nin Niğde’de bir cinayete kurban gittiğini belirtmektedir (Ertuğrul, 2015: 67). Kadı Ahmed’in babasının ölümünden hemen sonra Niğde nahiyelerinden Malâkopi’ye (Derinkuyu) eğitim amacıyla gittiğini; burada eğitim

gördüğü sırada Malâkopi'deki Akçahisar köyü halkının çekirge sürüleri gibi çoğalmakta olduğu bilgisi dikkat çekicidir. Bugün Akçahisar adı verilen yerleşim Malâkopi'ye (Derinkuyu) 8 km mesafede Niğde merkeze bağlı Ağçaşar köyüdür. Bu iki yerleşim biriminin isimlerinin belki de ulaşılabilen ilk kayıtları olması bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Bu kısımda ayrıca Kadı Ahmed'in eğitimi ve yetişmesinde katkıları bulunan hocalar ve müderrislerin isimleri zikredilmektedir. Zikredilen simler arasında Lülüve Madeni dârü'l-kazâsında görevli Şemseddin Müderris'ten bahsedilmektedir. Bu kayıt yine önemli bir yerleşim biriminin varlığı ve konumuna işaret etmektedir. Selçuklular Devrinde Niğde vilayetine bağlı bir yerleşim birimi olan Lülüve Madeni ismi önemli bir kayıttır. Özellikle Lülüve Madeni isminin birlikte verilmesi ekonomik olarak bölgede maden işletilmesi hususuna ışık tutmaktadır (Ertuğrul, 2015: 68).

Ali Ertuğrul ayrıca Kadı Ahmed'in eserini tamamladığı yer olarak Nizâmüddin Ahmed b. Ali evinde ve zaviyesinde kaldığı bilgisi yer almaktadır. Bu bilgi Niğde'de günümüze ulaşamayan ve sonraki kayıtlarda da aynı isimle tesadüf edemediğimiz (ismi değişmiş veya tahrip olmuş olabilir) Nizâmüddin Ahmed b. Ali Zaviyesi'nin varlığına ışık tutmaktadır (Ertuğrul, 2015: 69).

Kadı Ahmed'in yine eğitimini ne şekilde tamamladığı hususu verdiği bilgilerden kesin olarak aydınlatılamamıştır. *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan sınırlı bilgilere rağmen Kadı Ahmed'in bir müddet Niğde'den ayrılarak Mevlâna Hüsameddin'in yanında bulunduğu ve sonunda babasının mezarının bulunduğu Niğde şehrine gelerek yerleştiği belirtilir. Kitapta bu husus ile ilgili olarak *el-Veledü's-Şefik*'ten alıntı yapılarak Niğde'nin Kadı Ahmed'in yaşadığı dönemdeki fiziki görünüşüne dair kısa fakat çok önemli malumatlar verilmiştir. Niğde'nin beldesinin ve alanını küçük olduğu fakat otu ve suyunun bol, arazisinin ise latif olduğu belirtilir. Ayrıca Kadı Ahmed'in Niğde'ye yerleştiğinde üç kişiden başka kâmil bir insanla karşılaşmadığı, şehrin âdap ve erkân bilmeyen cahil kimseler ile dolu olduğu ifadelerine yer verilir (Ertuğrul, 2015: 70). Kitapta yer alan bu bilgiler Niğde'nin Selçuklular dönemindeki fiziki yapısı ile içtimai ve sosyal hayatını ortaya koymasına bakımından oldukça önemlidir.

Kadı Ahmed'in Kayseri'de divitdarlık ve hizmetkârlık yaptığı, Niğde'de kâtip ve naiblik görevlerinde bulunduğu ve son olarak kadılık görevinde bulunduğu belirtilmektedir. Özellikle kadılık görevi sırasında yer yer azil edildiği ve sonrasında yeniden bu göreve getirildiği hususları *el-Veledü's-Şefik*'te geçen bilgiler ışığında ortaya çıkarılmıştır. Kendisinin kadılık görevinden alınması sırasında görev yapan Niğde kadılarının isimleri zikredilmektedir ki; bu husus Kadı Ahmed'in yaşadığı dönemdeki Niğde şehrindeki adli ve hukuki gelişmeleri ortaya koymasına bakımında kayda değerdir (Ertuğrul, 2015: 71). Kadı Ahmed'in *Selçukname* isimli eserini ithaf ettiği Emir Şemseddin Dünder Paşa Nekidi'nin kardeşi Muhammed Bey Kuşçu yakınmasına temas edilmektedir. Kadı Ahmed, Muhammed Bey Kuşçu'yu üç çeyreklik Sârele/Sazala (bu yerleşim Niğde'ye yaklaşık 10 km mesafede bugün Sazlıca olarak bilinen yerleşim merkezidir. Bu yerleşim birimini adı halk arasında Sazala olarak kullanılmaktadır) köyünün on günlük emiri diye aşağılanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 72). Bu kayıt bize yine Niğde şehrine bağlı bir yerleşim biriminin varlığına ve yöneticisine atıfta bulunmaktadır. Niğde şehrini çalışacak araştırmacılar için önemli bir kayıttır.

Kadı Ahmed'in 1324 senesinde Azerbaycan'a seyahat ve ziyarette bulunduğu bilgisi bu kısımda anlatılmıştır. Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik*'i Niğde'de 1333

tarihinde tamamladığı belirtilmiştir. Ancak Kadı Ahmed'in 1334 tarihinden sonra vefat ettiği fakat vefat tarihinin tespit edilemediği dile getirilmiştir. (Ertuğrul, 2015: 73).

Kitabın birinci bölümünde üzerinde durulan bir diğer husus ise Kadı Ahmed'in "hanımı ve çocukları" bahsidir. Bu husus Ali Ertuğrul tarafından başarılı bir şekilde ele alınmıştır. Kitapta *el-Veledü's-Şefik*'te geçen bilgileri çok dikkatli bir şekilde tetkik eden yazar, Kadı Ahmed'in eşinin Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed Gazzâlî (ö. 1111) soyundan geldiğini belirterek Kadı Ahmed'in çocuklarının baba tarafından Kadı Muhammed Hotenî anne tarafından ise Gazzâlî soyundan geldiğini ortaya koymuştur (Ertuğrul, 2015: 74). Kitapta ayrıca Kadı Ahmed'in anlatımlarından bir şecere çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu şecerede Kadı Ahmed'in Muhammed, Abdülmü'min el-Hatîb ve Kemâl Hatîb isimli üç oğlunun isimleri tespit edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 74-75).

Birinci bölümün ilk kısmında ele alınan konulardan bir diğeri de "Mensup Olduğu Fikhî-Kelâmî Mezheb ve Tarikat" başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 76-83). Ali Ertuğrul Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik*'te verdiği bilgilerden onun fikhî/amelî bakımından Hanefîliğe mensup bir Sünnî olduğunu tespit etmektedir. Şeyh Zahîreüddin kendisine ismi meçhul kalan tarikatın zikri telkin edilmiş ve bir de icazetnâme verildiğini belirtmiştir (Ertuğrul, 2015: 79-83).

Kadı Ahmed'in tarihçiliği hususu da kitabın birinci bölümün ilk kısmında değerlendirilen konular arasındadır (Ertuğrul, 2015: 83-104). Bu kısımda Kadı Ahmed *Selçuknâme* isimli bir eserinin olduğu söylemekte ise de bu eserin günümüze kadar geldiğini gösteren bir kayda rastlanmadığı belirtilmektedir. Ali Ertuğrul bu kısımda Kadı Ahmed'in tarihçiliğini *el-Veledü's-Şefik*'i esas alarak ortaya koyduğunu belirtmektedir. Beş bölümden oluşan *el-Veledü's-Şefik*'in büyük bir bölümü muhtasar bir İslâm tarihi niteliğinde ise de; eserde İslâm tarihi dışındaki diğer konular ile bu konulara ait Kadı Ahmed'in görüş ve fikirlerinin de yer aldığı ortaya konulmuştur. Kadı Ahmed'in eserini büyük uhrevî amacı yanında oğlu Kemâl Hatîb'in tahsiline katkıda bulunmak ve büyük oğlu Muhammed'in ıslah olmasını sağlamak gibi özel bir de hedefi olduğu vurgulanmaktadır. Kadı Ahmed'in eserinin adını "*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik*" (Şefkatli Çocuk ve Ahlaklı Torun) şekline koymasını çocuklarının ahlaklı ve ilme meraklı kişiler olarak yetişmesini sağlamak için olduğu belirtilmektedir.

Ali Ertuğrul, Kadı Ahmed'in eserini oluştururken Arapça yazılmış çok sayıda eseri Farsçaya tercüme ettiği ve yazdığı eserde Kadı Ahmed tarafından hayli ilaveler ve yorumlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Kadı Ahmed'in eserini yazarken dönemin siyasi şartlarından etkilendiği çeşitli örnekler ile dile getirilmiştir. Kadı Ahmed'in tarihçiliğinin incelendiği bu kısımda O'nun bilemediği veya ortaya çıkaramadığı hususları açık yüreklilikle yazmış olduğu belirtilmektedir. Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik*'te kullandığı üslup bakımından muhtasar İslâm tarihçilerine göre çok daha öznel olduğu vurgulanmaktadır. Muhtasar bir İslâm tarihi olarak yazılan eserin ayrıca mevcut Selçuknâmelerdeki malumatı destekler nitelikte olduğu vurgulanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 83-93). Yine Kadı Ahmed'in tarihçiliğinin klasik İslâm tarihçilerinden farklı olduğu ortaya konulmuştur. Klasik İslâm tarihçileri eserlerinde yararlandıkları kaynaklar ve duydukları rivayetleri kronolojik bir sıra ile kaleme alırlarken Kadı Ahmed'in eserinde konulara göre bir tasnif yer almaktadır. Kadı Ahmed eserini vücuda getirirken yararlandığı kaynaklara ait bir liste vermektedir ki, bu husus modern tarih bilminde kullanılan bir metottur. Ayrıca Kadı Ahmed'in yazdığı bazı hususlara kaynak

göstermesi ve nereden atıfta bulunduğunu belirtmesi de oldukça dikkate şayandır. Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan bu kitap ile bu hususlar çok mükemmel bir şekilde ortaya çıkarılmıştır. Ali Ertuğrul ayrıca Kadı Ahmed'in yararlandığı eserlerin büyük bir bölümüne ulaşarak yazılan bilgileri, yararlanılan eserlerle karşılaştırma imkânı bulabilmiştir. Böylece Kadı Ahmed'in eserinde yer alan eserler listesini büyük ölçüde ortaya koymayı başarmıştır. Bazı eserlerin mahiyeti hakkında bilgi verilememesinin sebebi ise bu eserlerin çok meşhur eserler olmayışı veya günümüze ulaşmamasından kaynakmış olabilmektedir.

Birinci bölümün ilk kısmında üzerinde durulan konulardan bir diğeri de Kadı Ahmed'in "Tarih Tasavvuru"dur (Ertuğrul, 2015: 93-97). Bu kısımda Kadı Ahmed'in tarih görüşü ve bu husustaki düşünceleri ortaya konmuştur. Kadı Ahmed tarih ilmini, "ilimlerin padişahı", diğerlerini ise "re'âyâ" gibi gören bir bakış açısı ile "ilimlerin en şereflisi ve beliği" olarak kabul ettiği tespit edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 93). Klasik İslam tarihçileri yazdıkları eserlerinde sadece İslam tarihini ilgilendiren hususları kronolojik bir sıra ile kaleme alırlarken, Kadı Ahmed yazdığı eserinde tefsir, hadis, tarih, kıssa, siyer ve edebiyat gibi alanlarda çok sayıda kaynaktan istifade etmekte ve bu alanların tarih bilimi ile ilgilerine dikkat çekmektedir (Ertuğrul, 2015: 94). Yine Kadı Ahmed'in tarih perspektifinin mazi, hâl ve müstakbelden oluşan üç zaman diliminden kopukluk arz etmeden bir araya getirmekten ibaret olduğu belirtilmektedir. Maziden ibret alarak bugünü şekillendirmek, bugün yapmakta olduğumuz işlerinde gelecek hayatımızı şekillendireceği ifade edilmektedir. Ancak müstakbelden kastedilen şeyin insanlığın yeryüzündeki olması muhtemel tarihini değil, İlahi kitapta üzerinde durulan "ahire", yani gerek ferdi gerekse toplumsal olarak karşılaşılabilecek olan kesin "son" dan sonraki zaman dilimi kastettiği belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 96-97).

Birinci bölümün ilk kısımda Kadı Ahmed'in "Tarih Fenninin Şer'i ve Aklî Yönlerine Dair Görüşleri" de yer alır (Ertuğrul, 2015: 97-104). Kadı Ahmed'in eserinin birçok yerinde kendisinin taklid yolunda ve nakilci biri olmadığına dikkat çektiği belirtilmektedir. Kadı Ahmed muhtasar bir eser yazmış olmasına rağmen meselenin anlaşılması için kendine ait fikir, kanaat, yorum ve tespitlerini satır aralarına serpiştirdiği ifade edilmektedir. Kadı Ahmed'in bu husustaki bir görüşü ile bu durum izah edilmektedir. Bu husus Kadı Ahmed'in "hem okuyucunun kitaba itimat etmesini sağlamak, hem de mütalaa edenlerin hayır dualarıyla müellifi sırf nakilci olmaktan çıkarmak ve sadece taklit yolunu takip etmekten kurtarmak istedik" sözleri ile açıklanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 97). Ayrıca bu kısımda Kadı Ahmed'in tarihi fenninin şer'i ve aklî yönleri alanında ileri sürdüğü yirmi maddelik delilleri, Ali Ertuğrul konuları itibari ile yeni bir sıralamaya tabi tutmaktadır (Ertuğrul, 2015: 97-104).

Birinci bölümün ikinci kısmı "el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk" başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 104-266). Bu kısımda öncelikle *el-Veledü's-Şefik* hakkında genel bilgiler verilmiştir. Kadı Ahmed ferağ kaydına göre *el-Veledü's-Şefik* i 25 Ağustos 1333 senesinde yazdığını belirtmektedir. Kadı Ahmed eserin büyük bölümünü çoğunluğu Arapça olan kaynaklardan tercüme ederek oluşturmuştur. Yine Kadı Ahmed'in ifadelerinden eserini kendi çocukları için yazdığı kaydedilmektedir. Bu sebepten yazdığı *eserine "el-Veledü's-Şefik ve'l Hâfidü'l-Halîk"* (Şefkatli Çocuk ve Ahlaklı Torun) ismini verdiği söylenmektedir. Kadı Ahmed kitabını öncelikle oğlu Kemâl Hatib'in eğitimine katkıda bulunmak için karaladığını belirtmektedir. Üç bölümden oluşması planlanan eseri Kadı Ahmed'in Niğdeli bir arkadaşının ikazı ile beş bölüme çıkardığına dikkat çekilmektedir. Bu kısımda eserin altı ay gibi kısa bir süre

içerisinde Niğde’de Nizâmüddin Ahmed b. Ali zaviyesinde tamamladığı belirtilmiştir. Eserinin tamamladığı 25 Ağustos 1333 tarihinden 17 gün sonra oğlu Muhammed’den bahseden bir kayıt düşmüştür. Bu kayıta; “*Bu varakta mezkûr Muhammed, bundan sonra tembellik yapmayıp ilimleri tahsille meşgul olmaya ahdedince, babası olan ben bende müellife de Lokman’ın oğluna tavsiyeleri zikrederek ihsanda bulunmak lüzumlu göründü.*” ifadeleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere önce kitabı sadece oğlu Kemâl Hatib’in eğitimine katkı sağlamak düşüncesi ile yazdığını belirtmekle beraber kitabın tamamlamasından 17 gün sonra büyük oğlu içinde kısa bir kayıt düştüğüne işaret edilmektedir (Ertuğrul, 2015: 104-107).

Kadı Ahmed tarafından kaleme alınan esas nüsha günümüze ulaşmamıştır. Günümüze ulaşan yegâne nüshanın 741/1340 tarihinde Aksaray’da istinsah edilen nüsha olduğu belirtilmektedir. İstinsah nüshasında isimlerin oldukları yer boş bırakılmış olsa da Kadı Ahmed’in eserini İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han ile veziri Reşidüddin Fazlullah’ın oğlu Gıyaseddin Muhammed’e ithaf hususu tespit edilmiştir. Bu kısımda verilen bir diğer bilgi ise Kadı Ahmed’in *Selçukname* isimli eserinin mahalli bir emir olan Şemseddin Dünder Bey adına yazdığı hususudur. Bu kayıt Niğde’nin yönetim alanında bir bilgi boşluğunu daha doldurmaktadır (Ertuğrul, 2015: 108-109).

Ali Ertuğrul, Kadı Ahmed’in eserinin tamamladığı sıralarda şehre gelen İbn Battûta’nın sözünü ettiği ve söz konusu dönemden kalan kitabelerde ismi geçen idarecilerden bahsetmemiş olması onları tanımadığı anlamına değil onlara itibar etmediği veya aralarının açık olduğuna dikkat çekmektedir (Ertuğrul, 2015: 109).

Kitapta devamla *el-Veledü’s-Şefik*’in şekil özellikleri üzerinde durulmuştur. Bugün Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü 4518 numarada kayıtlı bulunan ve Aksaray’da Yusuf b. Bencâr b. Alparslan tarafından istinsah edilen nüshanın 298 varaktan ibaret olduğu hususu ve sayfaların en boy yükseklikleri gibi fiziksel özellikleri üzerinde bilgi verilmiştir. Sayfalarda yer alan satır sayıları ile iki varanın 233 olarak mükerrer numaralandığına kadar *el-Veledü’s-Şefik*’e ait bütün şekil özellikleri en teferruatlı bir şekilde değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 109-112).

Birinci bölümün ikinci kısmında üzerinde durulan bir diğer husus ise *el-Veledü’s-Şefik*’in “Tertip Özellikleri” başlığını taşımaktadır. Kadı Ahmed’in eserinin cild unvanı altında beş bölüme ayırdığı belirlendikten sonra bölüm başlıkları verilmiştir. Bu başlıkların genel olarak Peygamberler tarihi ve Acem melikleri (1b-71b), İslam tarihi (72a-156a), fiziki ve feleki coğrafya ile kıyâmet ve ahiret ahvali (157b-198b), Hz. Muhammed’in sireti, şemâili, ahlâki fazileti (201b-256a), ve Usûlüddin de denilen Kelâm (257b-298a) isimlerini taşıdığı belirtilmektedir.

Bu kısımda Kadı Ahmed’in bölümlere girişte takip ettiği yol, kullandığı bağlaçlar ve bölüm sonlarında dikkat ettiği hususlar ayrıntılı bir şekilde ortaya konulduktan sonra *el-Veledü’s-Şefik*’in başlıklar itibarıyla yazma eser sayfa numaraları esas alınarak ayrıntılı bir şekilde başlıkları çıkarılmıştır. İkinci Bölüm Ali Ertuğrul tarafında yapılan çalışmada tercüme edilerek incelendiği için bu bölümdeki başlıklar kısaltılarak verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 117-127).

Birinci bölümün ikinci kısmında *el-Veledü’s-Şefik* kaynakları bakımından değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmede Kadı Ahmed’in birkaç kaynak dışında kullandığı kaynakların çoğunluğunu Arapça kaynakların oluşturduğu dile

getirilmektedir. Kadı Ahmed *el-Veledü's-Şefik*'i Arapça kaynakların çevirisini yaparak Farsça yazmıştır. Bu kısımda Ali Ertuğrul Kadı Ahmed'in kullandığı kaynakları bölüm bölüm tasnif ederek başarılı bir şekilde tanıtmıştır. Bu bölüm o kadar titizlikle değerlendirilmiştir ki Kadı Ahmed'in kullandığı kaynaklar (günümüze ulaşabilen ve tespit edilebilen) tek tek elen alınarak *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan bilgiler ile karşılaştırılmıştır (Ertuğrul, 2015: 127-151). Yine kadı Ahmed'in kaynak olarak kullandığı eserlerden *el-Veledü's-Şefik*'teki tercümelerinden seçtiği bazı metinleri mukayese ederek tablo halinde verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 151-156)

El-Veledü's-Şefik'in muhtevası bakımından bölümlere göre değerlendirmesi yapılmıştır (Ertuğrul, 2015: 156-183). Birinci bölüm Peygamberler Tarihi ve Acem Melikleri başlığını taşımaktadır. Ali Ertuğrul birinci bölümü muhteva bakımından *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan kayıtlar çerçevesinde geniş bir şekilde özetleyerek tanıtmıştır. Bu kısımda yer alan bir kayıt oldukça dikkate değerdir. Kadı Ahmed'in "Ashâb-ı Kehf Kıssası" hakkında verdiği malumat bu kısımda yer almaktadır. Günümüzde çok sayıda araştırmacı Ashâb-ı Kehf'in yeri konusunda farklı değerlendirmeler yapmışlardır. Bir kısım araştırmacı Ashâb-ı Kehf'in yerini Tarsus olarak gösterirken, bir kısmı da Elbistan yakınındaki Efesus (Afşin/Maraş yakınında) olarak gösterirler. Kadı Ahmed'de bu hususta dönemine gelen bütün kaynakları tetkik ederek Ashâb-ı Kehf'in yerini Elbistan yakınındaki Efesus şehri olarak göstermektedir. Ali Ertuğrul'a kadar *el-Veledü's-Şefik*'ten istifade eden araştırmacılar ve Ashâb-ı Kehf'in yerini Efesus olarak gösteren araştırmacılar bu hususa hiç temas etmemişlerdir (Ertuğrul, 2015: 174-175).

Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik*'in birinci bölümünde üzerinde durduğu ilginç bir diğer konuda İskender ve Zülkarneyn'in kimlikleri hususudur (Ertuğrul, 2015: 178-179).

El-Veledü's-Şefik'in ikinci bölümünün muhtevası "İslam Tarihi" başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 183-194). Bu bölüm Ali Ertuğrul tarafından büyük ölçüde tercüme edilerek tahlil edilmiştir. Bu bölüm Hz. Muhammed'in hicretinden itibaren başlayıp İslam Tarihi ve Türk devletleri hakkında genel bilgileri ihtiva etmektedir. Burada dikkati çeken bir kayıt ise Hüdavent Hatun'un mezarı ile ilgilidir. Kadı Ahmed her ne kadar muhtasar bir İslam tarihi kaleme aldı ise de eserinin birçok yerinde yaşadığı şehre ait önemli kayıtlar vermeyi de ihmal etmemiştir. Bu bilgi Niğde'de yer alan bir türbenin ismi (Hüdavent Hatun Türbesi) ve türbede yatan kişi hakkında bilgiyi kesinleştirmektedir (Ertuğrul, 2015: 194).

Bu kısmın devamında Ali Ertuğrul *El-Veledü's-Şefik*'in üçüncü bölümünün başlığı olan "Fizikî ve Felekî Coğrafya ile Kıyâmet ve Âhiret Ahvâli" hususunu Kadı Ahmed'in verdiği bilgiler ışığında tanıtmıştır (Ertuğrul, 2015: 194-212). Bu bölümde yine *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan hususlar değerlendirilerek özet halinde verilmiştir. Kadı Ahmed'in okuduğu kaynaklar doğrultusunda ülkeler ve iklimler hakkında verdiği bilgiler değerlendirilmiştir. Kadı Ahmed dünyayı yedi iklime ayırmaktadır. Derin denizler, yüksek dağlar gibi bilgiler bu bölümde yer almaktadır. Ülkelerin acayiplikleri ve meşhur özellikleri anlatılmaktadır (Ertuğrul, 2015: 196-197). Türklerin menşei konusunda verdiği bilgi dikkat çekicidir. Kadı Ahmed okuduğu kaynaklar doğrultusunda Türklerin Menşei hakkında ilginç bilgiler vermektedir (Ertuğrul, 2015: 203). Bu bölümde verdiği bilgileri izah ederken sürekli olarak yaşadığı şehir olan Niğde'nin sosyal hayatına ait önemli hususları örnek olarak göstermektedir. Bu kayıtlar

özellikle Niğde çevresinin sosyal ve iktisadi hayatının ortaya çıkarılmasında büyük önem arz etmektedir (Ertuğrul, 2015: 204-205).

“Sîre, Şemâil, Ahlâk ve Fazilet-i Nebî” başlığı altında (Ertuğrul, 2015: 213-240). Bu bölüm Hz. Muhammed’in hayatının anlatıldığı ve genel olarak Hz. Muhammed’in sireti, şemâili, ahlakı ve peygamberliğine delalet eden mucizeleri şeklinde birkaç bölüme ayrıldığı belirtilmektedir. Peygamber efendimizi diğer resullerden ayıran hususiyetlerin 85 madde halinde olduğu belirtilen ve tek tek sayılan bir kısmın ilginç tespitler içerdiği dile getirilmektedir (Ertuğrul, 2015: 232). Bu hususiyetlerin elli beşincisi olarak *Kitap ehli zimmi kadınların azameti ve şerefi dolayısıyla ona haram olması* gösterilmektedir. Bu maddenin izahı yapılırken Niğde’de Niğde, Kurtak? Ve Erivan’daki (Aravan/Kumluca) zimmi kadınlara ait değerlendirme Niğde şehrinin sosyal ve içtimai hayatına kaynak olacak niteliktedir (Ertuğrul, 2015: 233). Bu bölümde son olarak Hz. Muhammed’in güzel ahlakı ve faziletlerinin anlatıldığı kısım özetlenerek aktarılmıştır (Ertuğrul, 2015:236-240).

Birinci bölümün ikinci kısmında son olarak *el-Veledü’ş-Şefik*’in beşinci bölümü olan *Kelam* başlığı değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015:240-266). Bu kısımda da Kadı Ahmed’in kelam bahsine dair verdiği bilgiler ve görüşleri geniş bir özet şeklinde değerlendirilmiştir. Diğer bölümlerde olduğu gibi Kadı Ahmed burada da konuya ait kendi görüşlerini ve mahalli örnekleri eklemiştir. Bu kısımlar Niğde’nin sosyal ve içtimai yönleri açısından oldukça dikkat çekicidir.

Kitabın ikinci bölümünde ise çalışmanın temelini oluşturan Kadı Ahmed’in *el-Veledü’ş-Şefik* isimli eserinin İslam tarihine dair olan ikinci bölümü tercüme edilerek incelenmiştir (Ertuğrul, 2015: 269-466). Bu bölümde ilk olarak Kadı Ahmed’in verdiği Arapça mukaddime ele alınmıştır. Kadı Ahmed’in *el-Veledü’ş-Şefik*’i neden kaleme aldığı ve eserdeki bölümlerde bahsettiği hususlara dair mukaddimesi değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 269-270). Arapça mukaddimeyi takiben Farsça mukaddimeye yer verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 269-276). Bu hususları takiben Kadı Ahmed tarafından ileri sürülen “Tarih Fenninin Meşruiyeti ve Makuliyetine Dair Yirmi Delil” başlığı tercüme edilerek tetkik edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 276-280). Bu hususu takiben “Dört faslın İçindekileri ve Ekleri” hususu üzerinde durulmuştur (Ertuğrul, 2015:281-284)

El-Veledü’ş-Şefik’in ikinci bölümünün ele alınmaya devam edildiği bu kısımda Arapça ve Farsça mukaddimeyi takiben “Nebiler ve Resüllere Dair Kıssalar, Yunan Filozofları ve İslâm Hekimlerinin Zikri ve Acem Melikleri” başlıklı birinci cild bahis üzerinde durulmuştur (Ertuğrul, 2015:285-288).

Kadı Ahmed’in eserinin ikinci bölümünün ikinci cildi Hz. Muhammed’in hicretinden Cengiz Oğulları meliklerinin sonuna kadar İslam tarihi konularını ihtiva etmektedir. Bu kısma yine mukaddime ile başlanmıştır. Hz Muhammed devrinde cereyan eden olaylar ve gelişmeler hakkında bilgi verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 289-294).

Kitabın ikinci bölümünde devamlı Dört Halife devri halifeleri dönemleri ile Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in dâhil olduğu hadiseler tercüme edilerek değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 294-317). Emevi devletinin kuruluşu ve bu devlet zamanında meydana gelen hadiselerle temas edilmektedir. Hz. Muaviye ve diğer halifeler dönemindeki gelişmeler bu kısımda ele alınmaya devam eden hususlar arasındadır (Ertuğrul, 2015:317-330). Sekizinci Emevi halifesi Ömer bin Abdülaziz’in hilafeti bahsinden sonra “İslam Dininin müceddidleri” başlıklı bir hususa yer verilmektedir. İslam’ın

başlangıcından itibaren tespit edebildiği müceddidleri sıralayan Kadı Ahmed konuyu yaşadığı döneme getirerek bu dönem müceddidleri hakkında bilgi vermeye başlamaktadır. Özellikle Kadı Ahmed'in yaşadığı coğrafyaya yakın Aksaray şehrindeki din müceddidleri ile ilgili verdiği bilgiler oldukça önemli ve ilginçtir.

Kadı Ahmed Rum (Anadolu) memleketleri arasında Dârü'z-zafer olarak biline Aksaray mahrûsesindeki dört din müceddidinden bahsetmektedir. Bu husus Aksaray şehrinin sosyal ve içtimai tarihi açısından oldukça kayda değerdir.

Kadı Ahmed dört din müceddidini sıralarken birinci sırada *Mevlâna Şeyhu'l-İslâm Bedreddin Ahmed* b. Muhammed b. Muzaffer b. Muhtar'ın ismini vermektedir. *Mevlâna Şeyhu'l-İslâm Bedreddin Ahmed*'in aslen Rey'li olduğu ve muhakkiklerin sultanı olduğunu belirtmektedir. Diğer özellikleri olarak; Hızır/yeşillik sahibi, temiz vuslatlı, Sünnî nesilli, muhaddis kısımlı, ifadesi özlü olduğu ifade etmektedir. Aksaray'da ders verdiğini ve yol gösterici olduğunu söyleyerek adı geçen müceddidin mezarının da Aksaray'da olduğunu kaydetmektedir.

İkinci olarak Aksaray'da ikamet eden kimseler *Mevlâna Şerefüddin Kayserî* ile *Mevlâna Sadrüddin*'in isimleri zikredilmiştir. Ayrıca bunların babası Hâce Alaüddin'de kendisine işaret olunan mıntıkada yaşamış ve oradan rahmet-i Rahmân'a yükseldiği belirtmiştir.

Üçüncü olarak da Aksaray'da din hâkimi durumunda bulunan kadıların Hüccetü'l-İslâm, İmamü'd-dünya Ebu Hâmid Gazzâlî neslinden geldiklerine dikkat çekmektedir.

Son olarak Aksaray'da hizmeti olan din müceddidi olarak Rükneddin Kılıçarslan'ın ismini zikretmektedir. II. Kılıçarslan (1155-1192) verdiği bilgiler Aksaray'ın Türk hâkimiyetine girişi sırasındaki gelişmeleri ortaya koymasına bakımında büyük önem arz etmektedir. Bu husus da verdiği bilgi şöyledir:

Rum'un, Şam'ın Ermen'in ve Efrenc'in sultanı Rüknüddin Kılıç Arslan ibn Sultan Mes'ud Selçûkî'dir (Allah her ikisinin de buhranlarını aydınlık kılsın). Bu iklimde fetihlerde bulunduğu sırada, burayı ihtiyar buyurdu. Yüksek binalar ve saraylar yaptırdı. İştirak sanatına uygun olarak onları mebna" adıyla isimlendirdi. Bâğilik peşinde olanların dışındaki Müslümanları ve Azerbaycan beldelerindeki gazilerin ve şehidlerin hayırlılarını buraya iskân etti. Âlimler, fazılları, fakihleri, hâceleri ve mâhir marangozları öylesine doldurdu ki, burası da civardaki diğer beldeler gibi oldu. Ermenilerin, Zerdüşlerin, Nasranilerin, fahişelik yapanların, kötü soyluların, sefil, adi, rezil ve düşük kimselerin yorulmasına/çalışmasına ihtiyaç kalmadı. Onun kurduğu medreseler dersler itibariyle güvenilir hâle geldi ve iki mezhebe göre faaliyet icra ettiler. Rumlar bir bademin kabuğu ile içi gibi bir elbise içinde nifaka sebep olmaksızın uyumlu davranmalarının sağladığı bereketle, mezkûr küre ile diğer beldelere karşı ne kadar iftihar etseler azdır. Burada tahrir olunan Sultan Kılıç Arslan'ın zikri, daha önce Karataş ve Hasandağı istikametine açılan Erâkliyye (Ereğli) dervâzesi/kapısı üzerindeki mermer taşa kündari tekniği ile latif bir şekilde nekşedilmiş idi. Bu bende ile orada ikâmet eden diğer kimseler ve yolcular bu [kitabeyi] mütalaa etmeye muvaffik olmuşlardır.

Verilen bilgilere bakıldığında Aksaray, II. Kılıçarslan zamanında çok kapsamlı bir imar ve iskâna tabi tutulmuştur. Şehre Azerbaycan beldelerinden gazilerin, âlimlerin,

fazılların, hâcelerin ve mahir marangozların getirilerek yerleştirildiğini söylenmektedir. Daha da önemlisi Aksaray’da Ermenilerin, Zerdüşlerin, Nasranilerin, kötü soyluların, sefil, adi, rezil ve düşük kimselerin çalışmasına ihtiyaç kalmadığı belirtilmektedir. Daha doğrusu son grupta olanların şehirde yaşamasına müsaade edilmediğine dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 330-337). Bu durum Aksaray şehrinin kuruluşu ve şehri oluşturan demografik yapının ortaya konması bakımında oldukça dikkat çekicidir. Aksaray şehrinin Selçuklular dönemini inceleyen araştırmacılar için oldukça yol gösterici bir kayıttır. Aksaray şehrindeki gayrimüslim unsurların yerleşiminin daha sonra ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Kitapta Emevi halifeleri dönemi ve bu dönemde cereyan eden hadiseler de ele alınmıştır (Ertuğrul, 2015: 337-343). Emevi halifeleri bahsinden sonra geniş olarak Abbasi halifeleri ve bu halifelerden Kadı Ahmed’in sıralamasına göre ilk yirmi üç Halife dönemi olayları tercüme edilerek incelenmiştir (Ertuğrul, 2015: 343-377). İlk yirmi üç Abbasi halifesinden bahsedildikten sonra bu hususa ara verilerek muhtelif şahıslar tarafından kurulan devletlere ait bilgiler ele alınmıştır. Bu kısımda bahsedilen devletler arasında Büveyhiler, Hamdaniler, İhşidiler, Mağribiler ve Haleb Melikleri yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 377-404).

Kadı Ahmed’in sıralaması ele alınarak kitabın ikinci bölümüne, yirmi dördüncü Abbasi Halifesi bahsi anlatılarak devam edilmektedir. Sonrasında yirmi dört ile yirmi sekizinci halifeler dönemi ortaya konulmuştur (Ertuğrul, 2015: 407-408). Yirmi sekizinci Abbasi Halifesi Mustazhir Billah’ın hilafetiyle ilgili geride kalan hususlar değerlendirilirken İmam Gazzâlî’den bahsedilmektedir. Bu hususa dikkat çeken Kadı Ahmed çocuklarını anne tarafından Gazzâlî soyundan geldiklerini söylemektedir. Aksaray şehri kadılarının Gazzâlî soyundan geldiği hususu açık şekilde ifade edilmektedir. Bu durum Aksaray şehrinin inceleyecek araştırmacılar için şehrin Selçuklular Döneminde adalet ve yönetim hususunu aydınlatacak önemli bir kayıttır (Ertuğrul, 2015: 410-411).

Hicri beşinci yüzyılın başındaki İslâm Dininin Müceddidleri de ele alınan konulardan biridir. Kısaca bu dönemdeki Müceddidler elen alındıktan sonra (Ertuğrul, 2015: 411-412) yirmi dokuzuncu Abbasi halifesi anlatılmaya başlanmıştır. Yirmi dokuzuncu halife Müstersid’in halifeliğini anlatmadan bir bahis açılarak Ehl-i Hadis’in isimleri ve çalışmalarından bahsedilmiştir (Ertuğrul, 2015: 412-414). Daha sonra ise Abbasi halifelerinin sonuncusuna kadar olan döneme ait bilgiler tercüme edilerek değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 414-422). Bu bölümde ele alınan diğer konular arasında Cengizhan’ın ve Züriyetinin zikri, Samanoğulları ile Cüzcan hâkimleri konuları tercüme edilerek değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 422-428).

El-Veledü’ş-Şefik’in ikinci bölümünde Selçuklulardan bahsedilmektedir. Yapılan bu değerlendirmede Kadı Ahmed’in Niğde Bey’i Şemseddin Dünder Bey b. Hamza Nekidî’ye ithaf ettiği *Selçukname* isimli eserindeki Selçuklular bahsi geniş olarak ele alınmıştır *el-Veledü’ş-Şefik*’te kısaca temas edeceği belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 428). Selçukluların Menşei ve ilk faaliyetlerinden kısaca bahsedilmektedir. İlk Selçuklu Sultanları ve faaliyetlerine temas edilerek Alparslan’ın Bizans Devleti ile yaptığı Malazgirt Savaşı’ndan kısaca bahsedilmektedir. Burada dikkat çeken bir husus Sultan Alparslan’ın Erminus’u (Romen Diyojen) yendiği tarihte Niksar, Tokat, Sivas, Ablistan/Elbistan ve mezkûr hududun Danişmend’in elinde bulunduğu kayıttır. Kadı Ahmed ayrıca Kayseri şehrinin fatihi olan Melih Muhammed’in Sultan Melihşah’ın kız

kardeşinin oğlu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Selçuklu sultanları ile diğer Selçuklu sultanları hakkında bilgi verilmektedir (Ertuğrul, 2015: 428-438).

Kitapta üzerinde durulan diğer bir husus ise Kadı Ahmed'in Anadolu Selçukluları hakkında verdiği bilgilerin tercüme edilerek incelenmesidir (Ertuğrul, 2015: 438-457). *El-Veledü's-Şefik*'te Anadolu Selçukluları hakkında verilen bilgiler, kısa olmakla birlikte dönemin diğer kaynaklarını tamamlar nitelikte olması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu kısımda ilk olarak Anadolu'da ilk fetihler ve fatihleri hakkında kısa bilgiler yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 428-438). Bu kısmın devamında Danişmendlilerin Orta Anadolu'da kurdukları hâkimiyete ve ilk Anadolu Selçuklu Sultanları ve faaliyetlerine kısaca yer verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 438-439). Bu bölümde Sultan İkinci Kılıçarslan'ın Anadolu'da merkezi bir hâkimiyet kurmasına temas edilerek Danişmendli hâkimiyetinin bu dönemde yok olduğu hususuna dikkat çekilmektedir. Ayrıca İkinci Kılıçarslan'ın ülkeyi 11 oğlu arasında taksim etmesi anlatılmaktadır. Bu bilgi diğer Selçuklu kaynaklarında olmakla beraber bu kaynakları destekler mahiyette olması bakımından kayda değerdir (Ertuğrul, 2015: 439).

Kitabın ikinci bölümünde Kadı Ahmed'in anlatımı doğrultusunda Anadolu Selçuklu Devleti'ndeki iç ve dış gelişmelerini de bulmak mümkündür. Köseadağ Savaşı öncesi ve sonrası gelişmelere ait bilgiler tercüme edilerek incelenmiştir. Ülkenin İlhanlıların gözetiminde kardeşler arasındaki taksimi, isyanlar (Babai İsyanı, Hatiroğlu İsyanı ve Cimri Olayı gibi) ve Memluk Sultanı Baybars'ın Anadolu'ya gelmesi gibi hususlar anlatılan konular arasındadır (Ertuğrul, 2015: 440-445). Ayrıca Sultan Melik Nâsır Muhammed ile Harezmi Sultanı Melik Özbek'in adının neden zikredildiği de anlatılmıştır (Ertuğrul, 2015: 445-446).

Hüdavend Hatun'un ölümünün ne zaman gerçekleştiği ve nerede defnedildiği hususunun yer aldığı bir kısım da Niğde şehrinin Selçuklular dönemini aydınlanması bakımında oldukça kayda değerdir (Ertuğrul, 2015: 449). Kitapta "Muhtelif Şahıslar ve Birbiriyle Uyumlu Olmayan Devletlerle İlgili Tarihlerin Müfredatına Dair" başlıklı konuya da temas edilmektedir. Bu konu hakkında bilgi verilirken yine şehir tarihine ışık tutacak önemli kayıtlara rastlanmaktadır. Bu kayıta; "*Kayseriyye'deki hâcet sahipleri Türâsiyân (Turasan) Türbesine, Nekîde'deki meded dileyenleri Şehid Hasan Bey meşhedine bir sığınak olarak iltica ediyorlar*" bilgisi yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 452). Yukarıda zikredilen bilgi araştırmaya ihtiyaç duyulan bir husustur. Bu da Kayseri'deki Turasiyan Türbesi ile Niğde'deki Şehit Hasan Bey Meşhedi'nde (ziyaretgâh) yatan kişilerin kim olduğu hususudur. Turhasan veya Hasan Bey'in aynı kişiler olma ihtimali vardır. Hasan Bey'in Danişmendlilerin bölge hâkimiyetinin devam ettiği günlerde Kayseri valisi olduğu bilinmektedir. Yukarıdaki kayıt gerek Niğde'de ve gerekse Kayseri'de Hasan Bey adına ziyaretgâh mezarların inşa edildiği ve halk tarafından hâlâ büyük rağbet gösterilerek ziyaret edildiğini göstermektedir. Ancak Hasan Bey'in mezar veya türbesinin nerede olduğu bahsi araştırmacılar tarafından incelenmeye devam edilecek hususlar arasındadır.

Kitap Kadı Ahmed tarafından yazılan Hâtîme, temhid, tenbih, ferâğ kaydı ve kitabet kaydı ile bitirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 458-466).

Ali Ertuğrul kitabının birinci cildinin sonuç bölümünde Kadı Ahmed ve *el-Veledü's-Şefik*'i kısaca değerlendirmiştir. Kadı Ahmed'in beş bölümden oluşan eserinin yaklaşık 300 varaktan oluştuğuna temas etmektedir. *el-Veledü's-Şefik*'in bir *Selçukname* niteliğinde olmadığı muhtasar bir İslam tarihi olduğu belirtilmektedir. Sonuç

bölümünde Ali Ertuğrul Kadı Ahmed'in bölümler arasına serpiştirdiği kendisi ve ailesi hakkında verdiği bilgiler neticesinde diğer müelliflerden daha fazla tanındığını belirtmektedir. Ayrıca Kadı Ahmed'in eserinde klasik Muhtasar İslam tarihlerinden farklı olarak zaman zaman konuyu dışına çıkararak meselelerle ilgili olarak şahsi kanaatini izhar etmesi veya bir anekdot vasıtasıyla meseleyi kendi dönemine bağlaması ve belli bir bakış açısı vermesi hususu tespit edilmektedir. Ayrıca sonuç bölümünde Kadı Ahmed'in eserinde Selçuklu-İlhanlı ekseninde bir bakış açısı tespit edilmektedir. Bu hususun Kadı Ahmed'in eserinin yazdığı 1333 senesinde İlhanlı Hükümdarı Ebû Sa'id Han'a ithafen yazıldığı metin içindeki bilgilerden ortaya çıkarılabileceği halde, bu durumun elimize ulaşan 1341 tarihinde Aksaray'da istinsah edilen yegâne nüshada Ebû Sa'id Han'ın isminin geçtiği yerlerden kaldırılmış olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca kısaca bugüne kadar M. Altay Köymen ve A.C.S. Peacock'un yayınlamış oldukları makaleler dışında eserin günümüze kadar ciddi bir değerlendirmeye tabi tutulmadığı ortaya konulmaktadır. Yapılan bu çalışma ile eserin diğer araştırmacıların tetkik ve tahliline katkı sağlaması temennisi ile sonuç bölümü bitirilmektedir (Ertuğrul, 2015: 467-471).

Kitapta yararlanılan kaynaklara ait bir bibliyografya yer alır (Ertuğrul, 2015: 473-481). Kitabın birinci cildinde *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan şahıs ve yer isimleri ile eser isimlerine ait hazırlanan karma bir dizin bulunmaktadır (Ertuğrul, 2015: 483-516).

Kitabın ikinci cildi ise yazma halinde olan *el-Veledü's-Şefik*'in Farsça metni tashih edilmiştir (Ertuğrul, 2015: VIII+766 sayfa). Bu cilt de gerekli açıklayıcı notla esere eklenmiştir. Farsça tashih edilen metinde *el-Veledü's-Şefik*'in yazma nüshası esas alınarak varak numaralarını verilmesi bu hususta inceleme yapacak araştırmacılar için iyi bir hizmettir. Ayrıca Farsça metin sonunda verilmiş olan mehaz, şahıs, kitap isimler, yer isimleri, kabile vb. gibi alanlarda fihrist/dizin bulunmaktadır. Gerek birinci cilt ve gerekse ikinci cilt sonunda yer alan dizin, kitaptan istifade edecek araştırmacılara büyük kolaylık sağlayacaktır.

Sonuç olarak Niğdeli Kadı Ahmed tarafından 1333'te kaleme alınan bu eser M. Altay Köymen'in 1993'te ve A.C.S. Peacock'un 2004'te yayınladıkları makaleler hariç tutulursa ilim âleminde hak ettiği ilgiyi görememiş ve eser sırrını korumaya devam etmiştir. Bugüne kadar çok sayıda araştırmacı *el-Veledü's-Şefik*'ten yararlanmış olmalarına rağmen verdikleri bilgiler oldukça sınırlı kalmış ve eserinin bütününe ortaya koymak bakımından yetersiz kalmıştır.

Ali Ertuğrul tarafından yapılan bu iki ciltlik çalışma ile eser tek yazma nüsha olan Süleymaniye Kütüphanesine raflarından çıkarılarak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. *el-Veledü's-Şefik*'in her ne kadar muhtasar bir İslam tarihi ise de Kadı Ahmed eserinin bir çok yerinde kendi görüş ve düşüncelerini katarak, yaşadığı şehir olan Niğde ve yakınında yer alan Aksaray şehrine ait verdiği örnekler ve anekdotlarla bu iki şehrin sosyal ve içtimai konularına büyük ölçüde ışık tutmuştur. Özellikle Aksaray şehrinin demografik yapısı hususunda verdiği örnek ile Niğde şehrinin yıkılmaya yüz tutan Tyana (Kemerhisar) şehrinin yerini aldığı yönündeki tespitler kayda değerdir.

Ayrıca yapılan bu iki ciltlik çalışma ile Kadı Ahmed tarafından kullanılan kaynaklar hakkında genel bilgi sahibi olmak mümkün olmuştur. Kitapta Kadı Ahmed'in kullandığı kaynaklara da ulaşılarak karşılaştırmalı metinler verilmesi oldukça

başarılıdır. Ayrıca Kadı Ahmed'in eserinde ismi bilinen ve günümüze ulaşmayan kaynaklar konusunda da kapsamlı bilgiler verilmiştir.

Yapılan bu çalışmada dikkat çeken bir diğer husus ise Kitabın birinci cildinde eserin yazıldığı dönem Niğde şehri ve Anadolu'nun umumi vaziyeti yazar tarafından dönemin kaynaklarından istifade ile başarılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Özellikle *el-Veledü's-Şefik*'ten atıf yaparak aldığı kayıtların büyük bir bölümünün bu hususta yapılan ilk atıflar olması bakımında ilginçtir. Yapılan bu atıflar Niğde şehrinin sadece siyasi değil, sosyal ve içtimai tarihini ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Ayrıca Niğde şehri yöneticilerine ait kayıtlar ile bölgedeki yerleşim birimlerine dair hususlar Niğde'nin Selçuklular Devrindeki idari ve yönetim alanını aydınlatacak önemli verilerdir.

Ali Ertuğrul *el-Veledü's-Şefik*'in ikinci bölümüne dair yaptığı tercüme ve incelemesi oldukça başarılıdır. Ayrıca birinci ciltte Kadı Ahmed, *el-Veledü's-Şefik*, Niğde şehri gibi konuya ışık tutacak diğer hususları kullandığı temel kaynaklar vasıtası ile yeterince aydınlatmaktadır.

Sonuçta bu çalışma sayesinde kütüphane raflarında yer alan ve günümüze kadar çok sınırlı sayıda araştırmacı tarafından istifade edilen *el-Veledü's-Şefik*'in çok sayıda araştırmacıya ulaşacağı; rehber ve temel kaynak olarak yol göstereceği kanaatindeyim.

Kaynak

Ertuğrul, Ali, (2015), *Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve2lHâfidül'l-Halîk'ı (Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak)*, Cil I (İnceleme Tercüme), Cilt II (Farsça Metin), Türk Tarih Kurumu, Ankara.